
ХРОНІКА

ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР ПАВЛИШИН – ЛІДЕР СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МІНЕРАЛОГІЇ (до 80-річчя від уродин)

Третього січня 2020 року виповнилося 80 років від дня народження і 60 років науково-педагогічної діяльності одного з ліпших випускників геологічного факультету Львівського державного (нині національного) університету імені Івана Франка – Володимира Івановича Павлишина – видатного вченого в галузі мінералогії, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, академіка АН Вищої школи України, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки України, заслуженого діяча науки і техніки України, почесного президента Українського мінералогічного товариства, почесного члена Всеросійського мінералогічного товариства, корифея і лідера української мінералогічної науки.

У життєвому і творчому шляху Володимира Івановича можна виділити два основні періоди: короткочасний львівський і тривалий київський, між якими був півторарічний період праці на Кольському півострові в Інституті хімії й технологій рідкісних елементів і мінералогічної сировини АН СРСР (м. Мончегорськ Мурманської обл.).

Народився Володимир Павлишин 3 січня 1940 р. у с. Зашковичі Городоцького р-ну Львівської обл. Тут минули його дитячі та юнацькі роки, навчання в середній школі. У 1955–1960 рр. навчався на геологічному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка. Після закінчення університету з присвоєнням кваліфікації геолога-геохіміка він вступив до аспірантури при кафедрі мінералогії, у якій навчався під науковим керівництвом проф. Є. Лазаренка. У 1965 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Исследования магнезиально-железистых и литиево-железистых слюд Украины”.

У науково-популярній праці “Спогади мінералога. Львівський період” (2009) Володимир Павлишин зазначив, що виняткову відданість вибраній ним науці, глибокі професійні знання та широкий світогляд природодослідника він успадкував від своїх знаменитих учителів – Є. Лазаренка, В. Соболева, Г. Піотровського, М. Сливка, А. Ясинської та інших, коли навчався на геологічному факультеті Львівського університету. Ще в студентські роки Володимир зацікавився наукою. Мінералогічні дослідження кам’яної солі Солотвинського родовища на Закарпатті стали основою його дипломної роботи та першої наукової публікації – тез доповіді “Про галіт та гідроліоду Солотвинського родовища кам’яної солі Закарпаття” (1961).

Під час навчання в аспірантурі та після її закінчення В. Павлишин, працюючи на посадах молодшого і старшого наукового співробітника науково-дослідного сектора, брав активну участь у розпочатих на кафедрі мінералогії під керівництвом Є. Лазаренка регіонально-мінералогічних дослідженнях. Він був учасником експедиційних виїздів мінералогічного загону, очолюваного О. Матковським, у Чивчинські гори Карпат, де тісно

співпрацював з геологами Московського університету, які виконували геологічне картування в цьому регіоні. Згодом його залучили до госпдоговірних науково-дослідних робіт, виконуваних на замовлення виробничого об'єднання "Західукрсамоцвіти", які стосувалися мінералогічних досліджень камерних пегматитів Волині з п'єзокварцовою й коштовно-кам'яною (топаз, берил) мінералізацією.

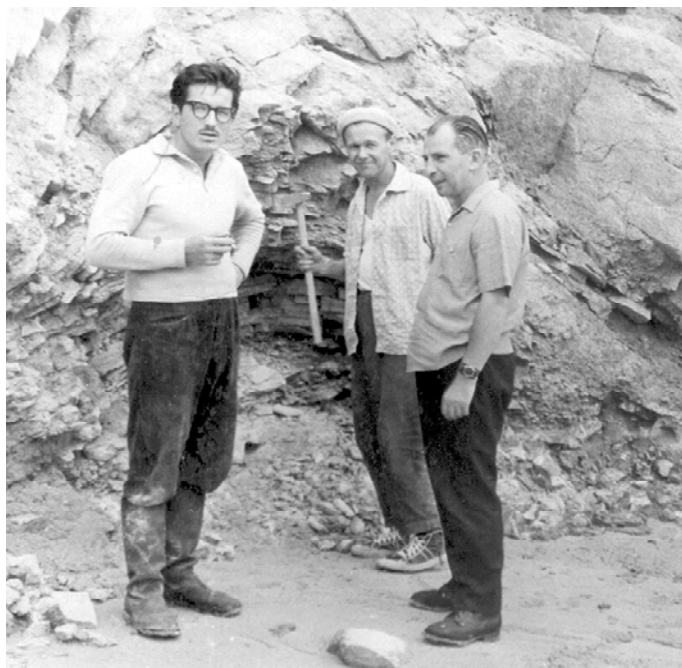

В. Павлишин (у центрі другого ряду) серед випускників кафедри мінералогії 1960 р. та викладачів геологічного факультету на чолі з Є. Лазаренком, червень 1960 р.

У цей час з'явилися перші публікації молодого дослідника (власні й у співавторстві), які стосувалися ізоморфізму Ca, Mg, Fe, Mn у тригональних карбонатах, колчеданових і поліметалевих рудопроявів Чивчинських гір, слюд різного складу і хлориту, умов їхнього утворення в камерних пегматитах Волині. У 1966 р. В. Павлишин брав активну участь в організації й проведенні Першої всесоюзної наради з мінералогічної кристалографії, яка завершилася екскурсією на ці знамениті волинські пегматити, з якими він і нині не пориває зв'язку.

Надзвичайно стрімкий науковий, а згодом і педагогічний та організаторський злет В. Павлишина розпочався в київський період. Він пов'язаний з двома академічними інститутами та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. На запрошення Є. Лазаренка вчений 1970 р. повернувся з Мончегорська в Україну й до 1972 р. працював на посаді старшого наукового співробітника відділу регіональної та генетичної мінералогії Інституту геологічних наук АН УРСР, з 1972 по 1991 р. – старшого наукового співробітника, завідувача лабораторії та головного наукового співробітника Інституту геохімії і фізики мінералів АН УРСР (згодом Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України), 1991–2000 рр. – завідувача відділу регіональної та генетичної мінералогії. У цей час Володимир Павлишин

активно долучився до регіонально-мінералогічних досліджень, підготовки фундаментальних монографічних зведень, опублікованих за участю й редакцією Є. Лазаренка: “Мінералогія і генезис камерних пегматитів Волини” (1973), “Мінералогія Донецького басейна” (1975), “Мінералогія Криворожського басейна” (1977), “Мінералогія Приазов'я” (1981). Одночасно він працював над підготовкою докторської дисертації “Типоморфізм кварца, слюд і полевих шпатов в ендегенних образованиях”, яку захистив 1981 р.

В. Павлишин, М. Сливко та О. Матковський під час польових робіт на Волині, 1967 р.

Володимир Іванович причетний до створення з ініціативи Є. Лазаренка Українського мінералогічного товариства (1970) і заснування давно омріяного Є. Лазаренком “Мінералогічного журналу” (1979). Він – перший учений секретар і перший віце-президент УМТ, а згодом його президент (1991–2001), брав активну участь в організації низки симпозіумів, нарад і виїзних сесій УМТ з різних проблем мінералогії. Він також перший відповідальний секретар, а згодом заступник головного редактора “Мінералогічного журналу”. За його президентства УМТ увійшло до складу Європейського мінералогічного союзу (1993), стало членом Міжнародної мінералогічної асоціації (1994).

Педагогічна діяльність Володимира Івановича пов'язана з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. У цьому навчальному закладі він з 1988 р. працював на посаді професора (за сумісництвом) кафедри мінералогії, геохімії та петрографії, а 2001–2016 рр. – штатного професора геологічного факультету (нині Навчально-науковий інститут (ННІ) “Інститут геології”). Тут він, маючи великий досвід науковця, швидко адаптувався і став відомим педагогом та організатором навчального

процесу й наукової роботи. Поряд з читанням основного профільного курсу мінералогії та деяких спецкурсів розпочав роботу над створенням сучасних навчальних видань. За короткий час з'явилося п'ять підручників, а саме: "Генезис мінералів" (2003, 2007; співавт. О. Матковський, С. Довгий), "Мінералогія" (2008, ч. 1; 2013, ч. 2, співавт. С. Довгий), "Основи мінералогії України" (2009, співавт. О. Матковський, Є. Сливко), "Основи кристалографії і кристалохімії", "Рентгенографія кристаллов" (2011, соавтор Ю. Ворошилов), "Мінералогія. Короткий курс для бакалаврів" (2017, співавт. Ю. Ворошилов, І. Квасниця); чотири навчальні посібники з основ кристалохімії, морфології та анатомії мінералів, "Вступ до мінералогії" та "Мінералогія в особах". Ці праці високо оцінені науковцями й педагогами в низці рецензій у вітчизняних і зарубіжних виданнях. Володимира Івановича запрошували читати лекції з окремих проблем мінералогії у Вроцлавському університеті (2006, 2008), на геологічному факультеті Московського університету (2013). З ініціативи та за активною участю В. Павлишина в Київському університеті відкрито унікальну спеціалізовану аудиторію імені академіка Володимира Вернадського, реформовано мінералогічну частину геологічного музею.

Володимир Павлишин серед учасників міжнародної наукової конференції, присвяченої 140-річчю кафедри мінералогії Львівського університету, Шацьк, 2004 р. Зліва направо: В. Павлишин, П. Білоніжка, І. Попівняк, Н. Лазаренко, О. Матковський, Б. Пирогов, Б. Панов, О. Зінченко, Л. Скакун.

Останніми роками вчений знову повернувся в ІГМР імені М. П. Семененка і став радником його директора. Одночасно він читає лекції в ННІ "Інститут геології" Київського університету.

Надзвичайно багатогранним є науковий доробок Володимира Павлишина. Він стоїть майже всіх напрямів сучасної мінералогії, її історії. Учений опублікував самостійно та зі співавторами понад 500 науково-педагогічних та історіографічних праць, у тім числі 46 книг, серед яких уже згадані вище навчальні й регіонально-мінералогічні видання, а також чимало фундаментальних монографій, науково-популярних, довідкових і літературно-публіцистичних видань. Серед монографій наведемо такі: "Типоморфизм кварца, слюд и полевых шпатов в эндогенных образованиях" (1983), "Онтогени-

ческий метод в минералогии” (1983, соавт. Н. Юшкин, В. Попов), “Природные кристаллы Украины” (1990, соавт. В. Квасница, О. Матковский), “Минералы Украины. Краткий справочник” (1990, соавт. Н. Щербак, А. Литвин, В. Мельников и др.), “Стан і перспективи розвитку регіонально-мінералогічних досліджень в Україні” (1988, співавтор О. Матковський), “Як оцінювати коштовності з дорогоцінного каміння і металів” (2001, співавт. В. Індутний, В. Татарінцев, Т. Індутна), “Методи генетичної мінералогії” (2002, співавт. О. Пономаренко, Д. Возняк), “Екологічна мінералогія” (2003, співавтор С. Довгий), “Типоморфизм и поисково-оценочное значение пирита (пирометрический метод в минералогии)” (2004, соавт. А. Жабин, А. Китаенко), “Самородна мідь України” (2009, співавт. І. Квасниця, Я. Косовський), “Топаз в надрах України та в історії народів” (2017, співавт. С. Довгий, Є. Пашенко, О. Вовк), “Сто мінералів України” (2018, співавт. С. Довгий, І. Квасниця).

Володимир Павлишин головує на засіданні міжнародної наукової конференції “Мінералогія і мінералогія Карпатського регіону”. Спортивно-оздоровчий табір “Карпати” ЛНУ імені Івана Франка, с. Чинадієве, жовтень 2009 р.

Вражаючою є англійська публікація “Mineralogy of the Volynian chamber pegmatites of Ukraine” (V. I. Pavlishyn, S. A. Dovgyi. Mineralogical Almanac. Vol. 2007) з унікальними кольоровими фотографіями мінералів – берилу, топазу, кварцу, польових шпатів та ін. Ученому належить публікація “Очерк истории минералогических исследований на Украине” (1991), низка історіографічних статей про мінералогічні дослідження в Київському університеті та видатних науковців – Івана Пулюя, Володимира Вернадського, Євгена Лазаренка. Володимир Іванович – співавтор низки монографічних праць з історії науки, а деяких – відповідальний редактор. Серед них “Академік Євген Лазаренко. Нарис про життєвий і творчий шлях, спогади. Фотоальбом” (2005), “Геологія в Київському

університеті” (2011), “Євген Лазаренко – видатна постать ХХ століття” (2012), “Кристаллографія в лицах. Етюди по історії науки” (2013), “Мінералогічна спадщина Володимира Івановича Вернадського” (2016), “Здобутки мінералогії в Україні. До 100-річчя геологічної служби України та Національної академії наук України” (2018), “Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М. П. Семененка НАН України. 50 років” (2019), “Історія мінералогії в Україні. Від глибокої давнини до 90-х років ХХ ст.” (2019). Остання праця, написана в співавторстві з О. Матковським і С. Довгим, є першою книгою з історії мінералогії в Україні. Нині автори працюють над завершенням другої книги.

Дуже важливою була ініціатива Володимира Івановича 2001 р. щодо створення давно задуманого Є. Лазаренком монографічного зведення з мінералогії України у вигляді “Мінералогічної енциклопедії” (МЕУ) у п’яти томах. Учений підготував словник МЕУ для обговорення, розробив схему опису статей, створив редакційну колегію в такому складі: С. Довгий – відповідальний редактор, В. Павлишин – науковий редактор, О. Зінченко – відповідальний секретар. Перший том уже наближався до завершення, однак через інертність і безвідповідальність деяких авторів статей та фінансові труднощі робота сповільнилася. Проте керівники підготовки МЕУ продовжують збирання нової мінералогічної інформації, яку висвітлюють у низці публікацій. Згодом В. Павлишин у статті “Українська мінералогія у ХХІ ст., від теорії до практики” (2011) зазначив, що підготувати енциклопедію можна тільки на рівні наукової тематики в ІГМР імені М. П. Семененка НАН України, що і сталося.

Надзвичайно активною є організаторська діяльність Володимира Павлишина. Вона виявилася в підготовці та проведенні наукових форумів різного рівня, у тім числі міжнародних симпозіумів: виїзних сесій і з’їздів УМТ, XXVII Міжнародного геологічного конгресу; він очолював Оргкомітет школи для молодих учених і спеціалістів “Пошукова мінералогія: досягнення, проблеми, завдання”, був учасником з’їздів КБГА, конгресів ММА та багатьох інших. Йому належать опонування численних докторських і кандидатських дисертацій, участь у редакційних колегіях різних видань та спеціалізованих учених радах з захисту докторських і кандидатських дисертацій.

Науково-педагогічна й організаторська діяльність В. Павлишина високо оцінена не тільки на державному та відомчому рівнях, а й на міжнародному. Учений відзначений Республіканською комсомольською премією імені М. Островського в галузі науки і техніки та виробництва і Державною премією України в галузі науки і техніки, срібним дипломом XXVII Міжнародного геологічного конгресу, дипломом Всесоюзного мінералогічного товариства, медалями В. Лучицького і Є. Лазаренка, Петра Могили, золотим і срібним знаками Спілки геологів України та багатьма іншими нагородами. Його іменем названо коштовний берил Волинського родовища. Всесвітня мінералогічна організація присвоїла В. Павлишину нагороду Award Prize за вагомий внесок у розвиток світового мінералогічного процесу.

Усе це засвідчує, що Володимир Іванович Павлишин є справді лідером не тільки української, а й світової мінералогії. Редакційна колегія “Мінералогічного збірника”, колеги і друзі щиро й сердечно вітають свого земляка, вихованця геологічного факультету зі славним ювілеєм, зичать міцного здоров’я та подальшої творчої наснаги.

*Орест Матковський, Ігор Наушко, Микола Павлунь,
Петро Білоніжка, Леонід Скакун, Євгенія Сливко*